

of in lucht bestaan. Zo pas nog hebben bepaalde, nieuw waargenomen bewegingen en nieuwe sterren de astronomen heel wat problemen bezorgd. Ditzelfde jaar* is een ster verschenen, die wij duidelijk in omvang zagen toenemen en afnemen, en wij hebben geconstateerd (het is amper te geloven) dat aan de hemel zelf iets ontstaan en vergaan kan. Zelfs Varro (bij Augustinus³⁹) verzekert dat de avondster, die Plautus Vesperugo en Homerus Hesperus noemt, van kleur, omvang en baan is veranderd. Kijk naar de lucht onder het hemelgewelf, zij verandert met de dag in winden, wolken en regenbuien. Neem het water, de rivieren die wij eeuwig-stromend noemen, en de bronnen: sommige blijven verdwenen te zijn, andere blijken hun bedding en loop verplaatst te hebben. De oceanen zelf, het grote en geheime deel van de natuur, wordt soms door stormen tot toppen en dalen opgezweept en ook zonder stormen kent zijn water tij en tegentij, wast en daalt iedere dag voor een deel, zodat je kunt denken dat hij als geheel vergankelijk is. En als je de aarde bezielt, waarvan men heeft willen volhouden dat zij als enige onbeweeglijk is en uit eigen kracht stabiliteit bezit: kijk, op de ene plaats verzakt zij en wordt door een beving en een onzichtbare windvlaag geschokt, elders wordt zij door water of vuur geteisterd.

Want deze bevechten elkaar. Erger je niet, als zouden alleen tussen mensen oorlogen woeden; zij woeden tussen de elementen zelf. Hoeveel landen zijn niet door een plotselinge springvloed en overstroming van de zee weggevaagd en verzwolgen? in het verre verleden het machtige eiland Atlantis (naar mijn mening geen fabeltje), daarna Helice, Bura en, om ons niet tot oude of vreemde voorbeelden te beperken, bij ons Belgen in de tijd onzer vadersen twee eilanden met steden, inwoners en al. ** Zelfs vandaag de dag ontsluit de zwartblauwe godheid voor zich nieuwe baaien, dagelijks likkend en knabbelend aan de onbetrouwbare kuststrook van Friesland en Kennemerland. Maar ook de aarde zit niet uit vrouwelijke lafheid stil, maar wreekt zich bij tijden en creëert midden in zee nieuwe eilanden tot verbazing en verontwaardiging van de grijze Neptunus. Als nu de grote en naar ons gevoel onvergankelijke elementen tot ondergang en verandering gedoemd zijn, wat staat dan, denk je, steden, staten en koninkrijken te wachten, die niets anders dan sterfelijk kunnen zijn gelijk hun stichters. Zij kennen, evenals

*Een notitie in de kantlijn vermeldt het jaar 1572.

**Gedeeld wordt op de overstroming in Zeeland in 1282.

de mensen afzonderlijk, hun jeugd, volwassenheid, ouderdom en dood. Zij beginnen, groeien, staan en bloeien, en dit alles om weer ten onder te gaan. Onder keizer Tiberius heeft één aardbeving twaalf dichtbevolkte steden in Klein-Azië verwoest, een andere onder Constantijn evenveel steden in Campanië, en Attilla in één oorlog meer dan honderd. Het aloude Thebe in Egypte kan men zich amper herinneren, de honderd steden op Kreta zich amper voorstellen en – om minder onzekere feiten te noemen – de resten van Carthago, Numantia en Corinthen hebben de mensen in de oudheid vol verbazing bezichtigd, zoals wij de armzalige ruïnes van Athene, Sparta en van zoveel andere vermaarde steden.

De heerseres van de wereld en de mensheid, die schijnbaar Eeuwige Stad, waar is zij? bedolven, gesloopt, verbrand, overstromd. Op meer dan één wijze is zij vergaan, tegenwoordig wordt zij fanatiek gezocht maar niet op haar eigen plaats gevonden. Zie je Byzantium, de trotse zetel van een dubbel keizerrijk? Venetië dat prat gaat op haar duizendjarig bestaan? Ook voor hen slaat eens het uur! en Gij, ons dierbare Antwerpen, oogappel onder de steden, eens zult Gij er niet meer zijn. Want de grote Bouwmeester breekt af en bouwt op en (als ik het zo mag uitdrukken) speelt zijn spel met menselijke zaken. Als een pottenbakker vormt en vervormt hij uit deze aardse klei diverse figuren en beelden. Niet alleen burchten en steden, maar koninkrijken en gewesten gaan dezelfde weg omlaag. Vroeger bloeide het Oosten: Assyrië, Egypte en Judea blonken uit in wapengeweld en beschaving. Die roem ging op Europa over, dat nu toch als een ziek lichaam lijkt te beven en een zware val schijnt te voorvoelen. En iets waarover wij ons nog meer en nooit genoeg kunnen verbazen, onze wereld, vijftienduizend vijfhonderd jaren bewoond, wordt oud. Applaus voor het verhaal van Anaxarchus, dat vroeger werd weggefloten: elders rijzen en groeien nieuwe mensen en een Nieuwe Wereld. O wonderbaarlijke en onbegrijpelijke wet der Noodzakelijkheid! Alles verloopt in deze onvermijdelijke cirkelgang van geboorte en dood. Veel in dit bestel duurt lang, niets duurt eeuwig. Hef je blik en kijk met mij om je heen (ik heb er geen bezwaar tegen om bij dit punt te verwijlen), aanschouw de wisselingen in het menselijk bestaan, zijn eb en vloed als in de oceanen. Jij rijst, jij daalt, jij heerst, jij dient, jij verzinkt, jij duikt op: laat deze kringloop van veranderingen voortduren zolang deze wereld zelf zal rond-draaien. Germanen, jullie waren eens als volksstam wild? nu worden jullie vreedzamer dan de meeste andere volkeren in